

Napoleonyň basybalyşlaryna çenli musulmanlar piramidalaryň syryny nämüçin çözüp bilmedi?

Category: Kitapcy, Sözler, Taryhy makalalar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Napoleonyň basybalyşlaryna çenli musulmanlar piramidalaryň syryny nämüçin çözüp bilmedi? NAPOLEONYŇ BASYBALYŞLARYNA ÇENLİ MUSULMANLAR PIRAMİDALARYŇ SYRYNY NÄMÜÇİN ÇÖZÜP BİLMEDİ?

kitapcy.ru

Günbatarly taryhçylar piramidalaryň doly musulman agalygynda bolan döwrüni «ýitirim bolan müňýyllik» hasaplaýar. Eýse, hakykatdanam şeýlemi?

kitapcy.ru

Ilki bilen-ä, musulmanlaryň piramidalara bolan garaýşyna we çemeleşmesine dogry düşünmek herek. Ownuk-uşak birnäçe binanyň ýkyylan we uly piramidalaryňam ýkyklmaga synanyşylan wagtlarynyň bolandygyny inkär edip bolmaz.

Beýleki bir tarapdan Gurhan okaýan adamlaryň hemmesi-de, birnäçe sürede Müsüriň agzalýandygyny gowy bilyär.

Şoň üçinem Müsür we bu ýer boýunça aýdylanlar Gurhany aňlamak üçin diýseň möhümdir.

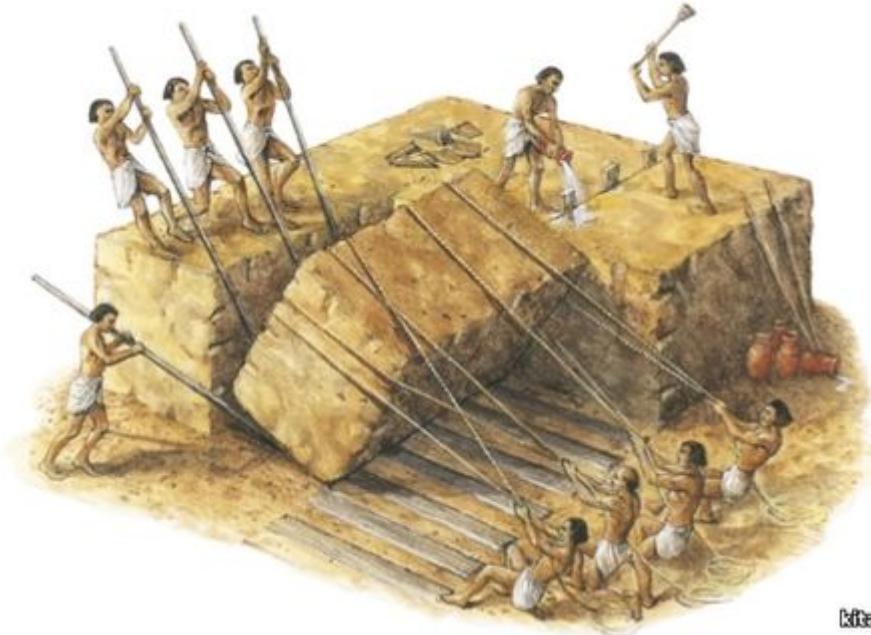
Omar ibn Abdyleziz ýaly käbir döwlet ýolbaşçylary we Bagdady, el-Idrisi ýaly käbir alymlar sebiti içgin öwrenipdir.

Birnäçe yslam medeniýeti Müsürdäki bu binalara gyzyklanma bildirdi. Düşünmäge synanyşdy we möhüm işleri amala aşyrdы, emma syryny çözüp bilmedi.

Mysal üçin, Harun Reşidiň ogly halyf Mamun piramidalara zyýan ýetirmesden içini barladan we bu binalara içgin gyzyklanma bildiren halyfdы.

Kyptylaryň Gadymy Müsüriň mirasdüşerleridigini Günbatar XIX asyrda ullağan açyş ýaly edip ýaýradan bolxa, munuň şeýledigi musulmanlaryň arasynda bireýýämden bări bilinýän zatdy.

Kypty gepleşiginiň faraonyň gepleşik dili diýip kesgitlenendigini Bagdadynyň «el-Ifade wel-Itibar» eserlerinden görýäris.

kitapey.ru

• Musulmanlaryň piramidalaryň gurluşygyna bolan çemeleşmesи

Piramidalaryň gurluşygy musulmanlar üçin tapmaçady. Käbir çeşmelerde bu binalaryň Ýusup pygamber ýa-da Idris pygamber tarapyndan gurdurylandygy barada aýdylýar.

Suýuty piramidalar hakda Ibn Watwata salylanyp, piramidalaryň gurluşygyny şu sözler bilen beýan edýär:

«Piramidalary müsürliler salypdyr. Bulardan iki sanysy iñ ulusy bolup, ikisi-de Gizede ýerleşýär. Nuhuň tupanyndanam öñ Müsüriň mäliklerinden Suraýd ibn Selhuk ibn Şarýak düýş görenden soňra bu piramidalary gurdurandygy aýdylýar.

Gören düýşünü bilgiçlere ýordurandan soñ birnäçe ybadathana we piramids gurduran Suraýd bu piramidalaryň we ybadathanalaryň içine ýyldyzlary simwollaýan suratlar çekdiripdir.

Başga bir rowaýatda bolsa Germes (Idris pygamber) tarapyndan gurlandygy aýdylýar. Her piramida dörtburçluk binýatda konus şeklärinde gurlup, piramidanyň gurluşygynда ulanylýan her bir daşyň ululygy 2,5 metr uzynlykda, 1 metr galyňlykdadır.

Juda berk we inžener-gurluşyk taýdan bu piramidalar üstünden şunça wagt geçendigine garamazdan şindizem dim-dik dur.

Piramidalaryň içinde birgiden otaglar bolupdyr, her otag bir ýyldazyň adyny göteripdir we bu otaglaryň hemmesi gulpludyr. Bu wasanyň maňlaý böleginde birtopar ýazgylar bar. Bu ýazgylar okalan wagtynda, agzynyň açylýandygy, açaryň alynýandygy we gapynyň açylýandygy aýdylýar».

(Jelaleddin Suýuty / «Hüsnül-Muhadara»)

Şeýle-de, Bagdady bize Osman ibn Ýusubyň döwründe musulmanlaryň piramidalary resmi taýdan ýykmaga synanyşandygyny habar berýär:

«Melikül-Aziz» Osman ibn Ýusup (aradan çykan ýyly 1198-nji ýyl / hijri 595-nji ýyl) kakasyndan soñ döwletiň tagtyna oturanda, ýanyndaky egindeşlerinden käbir jahyllar piramidalary ýykmaga yrýarlar we üç piramidadan iň kiçisini ýykmaga girişilýär. Ýkyşlyga buýruk beren «Melikül-Aziz» käbir daş işçilerini, daş köwleyänçileri, döwletij emirlerinden we ýokary ýolbaşçylardan käbirlerini ýkyşlyga gatnaşýan topara girizdi. Piramidalaryň ýerleşen ýerine çadyrlar guruldy we ýkyşlyga gatnaşýanlara hak-heşdek bellendi. Sekiz aý tòweregi wagt bu ýerde bolundy. Näçe jan etselerem, günde zordan bir ýa iki daş goparyp aýryp bilýärdiler. Bir topar ýokardan kuwaldadır lom bilen ursa, aşakdan bir topar ýüp bilen gopan harsaň daşlary çekýärdi.

Piramidadan düşen her bir daş uly ses düşýärdi we ýeri sarsdyrýardy.

Ýere düşen taşlar çendenaşa agyr bolansoň, çägä gömülüyärdi we bu gezek ony çägeden çykarmak aýratyn iş bolýardy. Daşlary döwme işi uzaga çekdigiçe ýadawlygyň artmagy, gowşaklygyň we doýgunlygyň başlamagy netijesinde işçiler maksadyna ýetmän, haýran galyjylykly ýagdaýa düşüp işlerini bes etdiler. Ejiz we şowsuz ýagdaýda yzlaryna dolandylar.

Munuň bilen birlikde piramidalaryň daşlaryny gören adamlar

piramidanyň köki gazylýandyr öýderdi. Emma piramidany görende bolsa, hamala piramidanyň diňe gyra-bujaklaryny çyzýan ýaly duýýardy».

(Abdyllatyf el-Bagdady / «El-İfâde vel-Itibar»).

kitapcy.ru

Yslam dünýäsiniň toplan tejribesiniň Andalusa we Anadola süýşmegi Müsüriň intellektual geografiýasyny edil howasy ýaly köydürip taşlady. Kurtubadaky, Stambuldaky intellektial işjeňligiň kiçijik bir bölegi Kairde dowam edenem bolsa, bu iş Napoleonyň basybalyşlaryna galmanka çözülüp bilnerdi.

Meselem, müsür piramidalary bilen gyzyklanyp, öwrenjek bolan ýeke osmanly patyşasy ýok. Sebitdäki türk dikmeleri-de bu mesele bilen ýeterlik gyzyklanmadylar.

Beýleki bir ýandan, Ýawuz Soltan Selimiň Müsüri eýelände, bu binalary görüp «Biziň alymlarymyz bu gümmezleri öwrenip bize gürrüň berseler niçik bolardy?» diýendigini bilyärис.

Ahyrynda yılmyň ýagtysysynyň Stambula göçmegi bilen Gizedäki syrlaram ýatdan çykmalydy, tä Parižden kakabaş serkerde Müsüre gözünü dikýänçä.

kitapcy.ru

- **Napoleonyň Müsür ýörişi syrlar perdesiniň gapysyny açýar**

Fransiýada bolup geçen rewolýusiýadan soñ Ýewropa döwletleri täze hökümeti ykrar etmändi we ähli gatnaşyklary kesipdi. Osmanly bolsa öñki ýarany bolan Fransiýa bilen gatnaşyklaryny dowam etdirmek we täze hökümet bilen dostlugyny saklap galmak isleýärdi. Şonuň üçin rewolýusion hökümeti dünýäde ykrar eden ilkinji döwletleriň biri boldy.

Şol bir wagtyň özünde Osmanlyda-da käbir möhüm hadysalar bolup geçýärdi. Selim III tagta çykanda, osmanly modernizasiýasyny çaltlanduryp, harby ulgamdyr beýleki ulgamlaryny Günbatara kybap täzelemäge başlapdy.

kitapcy.ru

Şol döwürde Osmanla inženerçilik we üpjünçilik meselesinde iň uly kömegini Fransiýa edýärdi. Gujurly ofiser Napoleon Bonapart bu gatnaşygy ünsli synlaýardy we türkparaz diýiljek derejede osmanly tarapdarlygy bilen goşunyň arasynda öňe saýlanýardy. Napoleon türk janköyerligini italýan goşun bölümlerine serkerdebaşy bellenýänçä kagyz ýüzünde ýazan habarnamalarynda da bu ýaranlygyň resmi taýdan güýçlendirilmegini talap edipdi. Goşun serkerdesi hökmünde Napoleonyň taryhda seýrek gabat gelinýän okgunlylyk bilen dünýäni basyp almagy niýetine düwüpdı.

Munuň üçin ilkinji maksat hem-ä aňsat ýeňis bolmalydy, hemem iň uly duşmanlary iňlislere agyr zarba urmalydy. Yaş hem ihtiraslı komutan Napolyon gözünü osmanly topraklaryna dikipdi. Az wagtyň içinde Napoleonyň uly flotiliýa gurandygy habar osmanly köşgüne gelip gowuşdy, emma Pariždäki ilçimizden we Stambuldaky fransuz ilçisinden öwrenilen maglumata görä bu hüjüm iňlislere garşıy bolmalydy. Ýogsam bolmasa, Napoleon uly flotiliýa bilen Aleksandriýanyň töwereginde görnen wagtynda, Osmanlynyň bular ýaly ýorişiň boljagyndan habary-da ýokdy.

Napoleon Müsüri basyp alandan soň özünü hamana ýurduň täze faraony yylan eden ýalydy. Iň esasyşy-da, ol gelende ýany bilen 130-dan gowrak fransuz alymyny getirip, sebitiň taryhyndan klimatyna çenli hemme zady öwrenýän Müsür Ylymlar Akademiýasyny gurupdy.

kitapcy.ru

Belki-de, üç ýyla golaý wagtlap ylmy-gözleg işlerini alyp baran bu institutyň iň uly açyşy Rozetta (Reşit) daşyny tapmagy boldy. Gadymy Müsüriň açary ýaly hasap edilen bu daş hakynda indiki makalamyzda gürrüň ederis.

Uzyn geipiň gysgasy, günbatarlylar piramidalaryň musulman häkimiýetini «ýitirim bolan müñýyllyk» hasaplaýar, emma birnäçe yslam halyfy we tanymal alymlar bu binalar bilen içgim gyzyklandy.

Bu boýunça düýpli öňe gidişlik bolmandygynyň iň esasy sebäbem yslam ylym medeniýetiniň ojagynyň Kurtuba (Kordowa) we Stambula süýşmegidir.

Hususanam Andalusyň terjime boýunça näderejede ösendigini göz öňüne tutanymyzda, Gizäniň syrlarynyň XIX asyra çenli çözülmmezligi bişowlukdan başga zady aňlatmaýar.

Mehmet MAZLUM ÇELIK.

Ýekşenbe, 25.06.2023 ý. Taryhy makalalar